

نقش امنیت و ایجاد قوانین حمایتی از گردشگران خارجی در راستای توسعه اقتصادی و گردشگری به عنوان یک راهکار بین‌المللی با استفاده از روش DEMATEL

فاطمه دوزنده ضیابری^۱

کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی توریسم، واحد رشت، دانشگاه آزاد اسلامی، رشت، ایران

تیمور آمار

دانشیار گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، واحد رشت، دانشگاه آزاد اسلامی، رشت، ایران

تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۰۳/۱۰

چکیده

مکانیزم برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری‌های صنعت توریسم در هر کشوری باید از فرآیندهای تخصصی در خصوص قانون‌گذاری برخوردار باشد. هر اندازه قوانین جامع‌تر، روان‌تر، کاربردی‌تر و توسعه‌محورتر باشند، توسعه صنعت توریسم نیز محسوس‌تر خواهد شد. در همین راستا، تدوین قوانین و مقرراتی برای حمایت از گردشگران و ایجاد امنیت برای آنها امری ضروری است؛ زیرا ورود گردشگران خارجی به هر کشور و رونق گردشگری خارجی تا حد زیادی با قوانین و مقرراتی که از حقوق آنها حمایت کند، مرتبط است. پژوهش حاضر جهت تحلیل عوامل موثر بر قوانین حمایتی از گردشگران خارجی در راستای توسعه اقتصادی و گردشگری است که با استفاده از تکنیک دیمتل صورت گرفته است. روش پژوهش حاضر توصیفی تحلیلی و کاربردی و نمونه‌گیری به روش خوشه‌ای انجام شده است. نتایج نشان می‌دهد که صدور ویزا و بیمه توریستی (C1) با بیشترین مقدار نشان می‌دهد که این مولفه با مقدار D-R (۳/۱۵) تأثیرگذارترین مولفه گردشگری جهت حمایت گردشگری خارجی و توسعه اقتصادی و اجتماعی گردشگری است. به عبارت دیگر این مولفه زمینه‌ساز سایر شاخص‌ها توسعه گردشگری خارجی است. از سوی دیگر آزادی در انجام احکام و اعمال شخصی برابر آیینی که دارند (C8) (۲/۱۳-) تأثیرپذیرترین عامل است و مسئله اصلی در حمایت گردشگری خارجی است که توسط سایر عوامل موثر می‌تواند حل شود.

واژگان کلیدی: توسعه اقتصادی گردشگری، امنیت گردشگری، قوانین حمایتی، گردشگری خارجی، روش DEMATEL

مقدمه نظری و توجیهی

مکانیزم برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری‌های صنعت توریسم در هر کشوری باید از فرآیندهای تخصصی در خصوص قانون‌گذاری برخوردار باشد. هر اندازه قوانین جامع‌تر، روان‌تر، کاربردی‌تر و توسعه‌محورتر باشند، توسعه صنعت توریسم نیز محسوس‌تر خواهد شد. در همین راستا، تدوین قوانین و مقرراتی برای حمایت از گردشگران و ایجاد امنیت برای آنها امری ضروری است؛ زیرا ورود گردشگران خارجی به هر کشور و رونق گردشگری خارجی تا حد زیادی با قوانین و مقرراتی که از حقوق آنها حمایت کند، مرتبط است. صنعت گردشگری به‌عنوان یکی از مهم‌ترین پدیده‌های هزاره سوم طی نیم‌قرن اخیر با رشد تصاعد گونه‌ی خود تأثیر بسزایی در رشد و پویایی اقتصاد و تبادل فرهنگی کشورها داشته است (Ashrafzadeh & et al, 2010: 84). از این‌رو متولیان امر مقصدهای گردشگری با اتخاذ محدودیت‌ها و راه‌حل‌های مناسب در جهت توسعه پایدار گردشگری برآمده‌اند (Hassanpour & et al, 2011, 13). در این راستا از زمان پیدایش و ظهور گزارش براتلند تحت عنوان آینده مشترک ما بسیاری از پژوهشگران، کشورها و سازمان‌ها تلاش کرده‌اند تا اهداف و مقاصد توسعه پایدار را در عمل پیاده کنند (James, 2001: 214). توسعه‌ی گردشگری به‌عنوان مجموعه فعالیت‌های اقتصادی، تأثیر بسزایی در تقویت بنیان‌های اقتصادی جوامع دارد (Kazemi, 2008: 12). توسعه‌ی گردشگری، برای کشورهای درحال توسعه که با معضلاتی همچون بیکاری بالا، محدودیت منابع ارزی و اقتصاد تک‌محصولی مواجه هستند، از اهمیت فراوانی برخوردار است. ایران یکی از پنج کشور برخوردار از تنوع زیستی در کره زمین و نیز از ده کشور اول در زمینه تاریخی جهان است (Bazrafshan & Aghaei, 2010: 18). کشور ایران حدود بیست میلیون جهانگرد را در پایان برنامه پنجم توسعه خود پیش‌بینی کرده است (Bik mohammadi & Khatami, 2010: 7). لذا بررسی موانع توسعه این صنعت در مناطق مختلف کشور و تدوین راهبردهایی برای حل مشکلات گردشگری شهرهای ایران، ضرورت می‌یابد (Ashouri & Farhadi, 2010, 5). گردشگری به‌عنوان یکی از فرایندهای تولید فضا (Cave, J and L. Jolliffe, 2012: 269). یکی از امیدبخش‌ترین فعالیت‌هایی است که از آن به‌عنوان گذرگاه توسعه یاد می‌کنند (Khosravinejad, 2008: 89). توریسم یکی از رشد یافته‌ترین صنایع نیمه‌ی دوم قرن بیستم بوده و اغلب به‌عنوان یک کلید برای رشد اقتصادی هم در کشورهای توسعه‌یافته و هم درحال توسعه استفاده شده است (Font & Ahjem, 1999). در حال حاضر بسیاری از کشورها منافع اقتصادی و اجتماعی خود را از توریسم دریافت می‌کنند و درآمدهای توریسم را برای توسعه‌ی زیرساخت‌های منطقه به کار می‌برند (Eccles & Casta, 1996). بسیاری از نویسندگان، گردشگری را یک فرصت منحصربه‌فرد اقتصادی می‌دانند. در سال‌های اخیر، گردشگری منبع درآمد سرشار در تجارب جهانی و عنصر مهمی در بهبود و تنظیم موازنه بازرگانی و تراز پرداخت‌های بسیاری از کشورها شده است. گردشگری بزرگ‌ترین مولد اشتغال و ثروت در جهان و موتور اقتصادی برای ملل توسعه‌یافته و درحال توسعه است (Rita, 2000). به‌طوری‌که گردشگری بالغ بر ۶ تریلیون دلار ارزش افزوده در سال ایجاد و شغل ۲۵۵ میلیون نفر در جهان را تأمین می‌کند (Imani Khoshhou & Alizadeh, 2013: 4). ایران جزء ده کشور دنیا در زمینه‌ی استعدادها و پتانسیل‌های جذب توریست است (Ghazi, 2000: 18). با این حال، ایران بسیار کمتر از ۱ درصد درآمد گردشگری جهان را به خود اختصاص داده است (Rahimi Maghani, 2004: 12). با توسعه‌ی گردشگری و گسترش امکان بهره‌مندی گردشگران از فضاهای جذاب در نواحی مرتفع

منزوی، ضمن سازمان‌یابی انسان و فعالیت در پهنه‌ی فضای جغرافیایی، از فشار بیش‌ازحد گردشگران بر سطح محدودی از گستره نیز کاسته می‌شود، درعین‌حال قدرت انتخاب و سطح رضایت‌مندی گردشگران به‌صورت چشمگیری افزایش می‌یابد و نهایتاً ماندگاری گردشگر افزایش یافته و ارتقاء همه‌جانبه نواحی محروم فراهم خواهد شد (Fattahpour, 2006).

واژه‌ی توریسم، نخستین بار در سال ۱۸۱۱م، در مجله‌ای به نام اسپورتینگ آمده است. از نیمه‌ی دوم قرن نوزدهم مطالعاتی در زمینه‌ی صنعت توریسم در دانشگاه‌های کشورهای مختلف انجام شده است (Haydari Chianeh, 2004: 14). عمر مطالعات در مورد توسعه‌ی پایدار به‌طور اعم و توریسم پایدار به‌طور اخص از دو دهه تجاوز نمی‌کند (Sharpley, 2001). در رابطه با توسعه‌ی پایدار گردشگری در ایران تاکنون مطالعات چندانی صورت نگرفته است، درحالی‌که در سطح جهانی بسیاری از مطالعات در زمینه‌ی توریسم، روی توریسم پایدار متمرکز شده است. برخی از مطالعاتی که در این زمینه انجام شده است عبارت‌اند از:

آلتین آی^۱ (۲۰۰۵)، در مقاله‌ی خود با عنوان (توسعه‌ی پایدار توریسم؛ مطالعه‌ی موردی قبرس شمالی)، تأثیرات منفی توسعه‌ی توریسم را در قبرس شمالی مطالعه کرده. به این نتیجه رسیده که بیش‌ترین تأثیر محیطی توسعه‌ی توریسم در قبرس شمالی مربوط به انهدام زباله‌ها است. سکیوار و کمپوز^۲ (۲۰۰۵)، در مقاله‌ای با استفاده از روش داده‌های تابلویی و چهار دوره زمانی پنج‌ساله بین ۱۹۸۰ تا ۱۹۹۹، به این نتیجه دست‌یافته‌اند که به‌طور متوسط کشورهای گردشگرمحور^۳ نسبت به کشورهای دیگر رشد بیشتری دارند. کیم و همکاران^۴ (۲۰۰۶)، رابطه‌ی علی بین گسترش گردشگری و رشد اقتصادی را در تایوان آزمون کرده‌اند و به این نتیجه رسیده‌اند که یک رابطه‌ی تعادلی بلندمدت بین گردشگری و رشد اقتصادی در کشور تایوان وجود دارد به‌عبارت‌دیگر در کشور تایوان، گردشگری و رشد اقتصادی یکدیگر را تقویت می‌کنند. لیدیاته^۵ و کابانبان^۶ (۲۰۰۷)، در مقاله‌ای با عنوان (برنامه‌ریزی توریسم پایدار در پولابنگ جنوبی: ارزیابی عوامل زیست‌محیطی و نقش آن‌ها در توسعه‌ی توریسم در آینده)، تحقیقاتی انجام داده‌اند. آنان دریافتند که مهم‌ترین محدودیت در منطقه عبارت است از عدم وجود آب کافی و خدمات بهداشتی. بالانتینه^۷ و همکاران (۲۰۰۹)، در مقاله‌ای وضعیت توریسم حیات‌وحش و حفاظت و مدیریت آن را موردبررسی قرار دادند و به نقش مدیریت در حفظ حیات‌وحش از تهدیدهای توسعه‌ی توریسم اهمیت زیادی قائل هستند.

شکویی و موحد (۱۳۸۱)، در پژوهشی به این نتیجه رسیده‌اند که فضای توریستی شهر اصفهان تحت تأثیر فضای تاریخی شهر قرار گرفته و بخش مرکزی شهر را پوشش می‌دهد. علیزاده (۱۳۸۲)، در مقاله‌ای به این نتیجه رسیده که از مهم‌ترین تأثیرات منفی توریسم در بخش گردشگری می‌توان به آلودگی آب، خاک، هوا، نابودی گیاهان و جانوران اشاره کرد. نوری و نوروژی (۱۳۸۶)، در پژوهش خود سیاست‌های دولت را در زمینه‌ی گردشگری بررسی کرده است. نتایج این بررسی نشان می‌دهد که سیاست‌های گردشگری در هر یک از برنامه‌های ۵ ساله از جمله برنامه ۵

1. Altin Ay

2. Sequeria & Campos, (2005)

3. Tourism-specialize countries

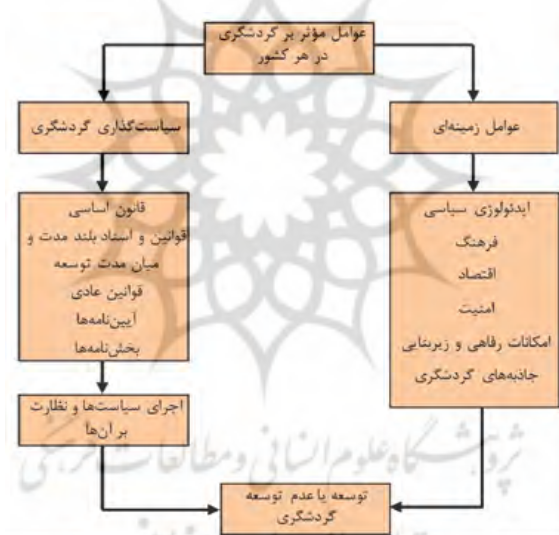
4. Kim, et al. 2006

5. Lydia Teh

6. Cabanban

7. Ballantyne

ساله‌ی سوم توسعه، از خلأ الگوی سیاست‌گذاری معین و به‌خصوص فقدان توجه به شاخص‌های بنیادین سیاست‌گذاری برخوردار بوده است. زنگی‌آبادی و همکاران (۱۳۸۵)، در مقاله‌ای به این نتیجه رسیدند که مهم‌ترین مشکلات گردشگران داخلی، گرانی قیمت‌ها و سپس وضعیت ترافیک و پارکینگ و کمبود راهنمایان گردشگری بوده است. صدر موسوی و کهنموئی (۱۳۸۶)، در مقاله‌ای به این نتیجه رسیده‌اند که مکان‌های گردشگران استان آذربایجان شرقی در اغلب زمینه فاقد امکانات لازم برای جلب رضایت گردشگران هستند. تقوی و همکاران (۱۳۹۰) در مقاله‌ای به امکان‌سنجی توانمندی‌های شهر گرگان پرداخته‌اند و به این نتیجه رسیده‌اند که گردشگری گرگان از عوامل داخلی و خارجی وضعیت مناسبی دارد. ضیاء توانا و همکاران (۱۳۹۳) در پژوهشی باهدف ارزیابی پیامدهای فضایی توسعه صنعت گردشگری و سیاست‌های نوسازی و بهسازی در بافت تاریخی باغشهر میبد به این نتیجه رسیدند که اگرچه جاذبه‌های گردشگری بافت تاریخی شهر میبد در زمره مناطق گردشگری با عملکرد سطح ملی قرار دارد، اما با تقویت شاخص‌های گردشگری می‌توان ارتقاء عملکردی بافت تاریخی را در کوتاه‌مدت انتظار داشت. همه‌ی این مطالعاتی که انجام شده است، بر روی ابعاد مختلف گردشگری متمرکز شده‌اند. شکل ۱ عوامل موثر بر گردشگری را نشان می‌دهد.

شکل ۱: عوامل مؤثر بر توسعه گردشگری (Source: Research findings, 2019)

عوامل تأثیرگذار بر امنیت گردشگران خارجی:

با توجه به بررسی مبانی و ادبیات پژوهش عوامل مؤثر بر امنیت گردشگران خارجی، عوامل زیر بیشترین تأثیرگذاری را داشته‌اند:

دولت‌ها

برنامه‌ریزی

هویت فرهنگی

عوامل سیاسی و اداری.

البته باید توجه داشت که از نظر صاحب نظران امنیت و احساس امنیت متفاوت است. ممکن است در جامعه‌ای امنیت باشد ولی این امنیت احساس نشود. پس لازم است بدانیم که آیا گردشگران در کشورمان امنیت دارند و به همراه آن آیا

احساس امنیت می‌کنند (7: Ashourian & Taleshi, 2013)، و اصولاً در صورت عدم وجود امنیت یا احساس امنیت، چه عواملی در آن مؤثر هستند. بنابراین از نتایج مثبت یک سفر آن است که گردشگر متوجه می‌شود چقدر از نگرانی‌ها و ترس‌هایش قابل اعتنا و چه مقدار تحت تأثیر تبلیغات و پیش‌فرض‌های ذهنی خود او قرار دارد. تجربه دست‌اندرکاران صنعت گردشگری در ایران حاکی از آن است که بیش‌تر گردشگرانی که به ایران سفر می‌کنند، در ابتدای ورود احساس عدم امنیت دارند ولی در انتهای سفر، ایران را امن تلقی می‌کنند (Sidaei & Hedayati Moghaddam, 2010: 103)، همچنین در حالت کلی مقاصد گردشگری در تمامی نقاط مختلف یک کشور پراکنده است و در صورتی که امنیت در این مناطق تأمین شود ضریب امنیت ملی آن کشور نیز افزایش می‌یابد (4: Hosseini, 2007). امنیت و گردشگری، پارامترهای یک معادله هستند که نسبت مستقیم با هم دارند. در واقع همان‌طور که یکی از عوامل مهم توسعه گردشگری وجود امنیت است، اصولاً تا امنیت برقرار نباشد سفری شکل نخواهد گرفت و سخن گفتن از گردشگری بی‌پایه خواهد بود. هرگاه در سطح جامعه جهانی بستر مناسبی فراهم باشد، افراد سفر می‌کنند و در پی آن است که فعالیت‌های مربوط به گردشگری رونق می‌یابند و اگر گردشگران نسبت به مقصدی احساس ناامنی داشته باشند، هرگز به آن جا سفر نمی‌کنند. رونق گردشگری در یک منطقه و تردد گردشگران در یک مقصد، موجب به وجود آمدن امنیت می‌شود و توسعه آن، عامل موثری در مقابله با فقر است و موجب افزایش درآمد قشرهای مختلف، کاهش بیکاری و رونق اقتصادی و در نتیجه بهبود کیفیت زندگی مردم و افزایش رفاه اجتماعی می‌شود. البته این قضیه همیشه هم صادق نیست، چرا که در برخی مواقع، وجود پدیده گردشگری و رفت و آمد گردشگران باعث ناامنی شده است. با این وجود، صنعت گردشگری و مقوله امنیت ارتباط تنگاتنگی با هم دارند، لذا ملاک امنیت در گردشگری، احساس امنیت توسط گردشگران است؛ لذا با توجه به آمار منتشره توسط سازمان‌های بین‌المللی که رشد روزافزون تعداد گردشگران بین‌المللی را نشان می‌دهد (2: Lotfifar & Yaghfour, 2012). به نظر می‌رسد ارتقا سطح امنیت گردشگران ورودی در بخش بین‌الملل و نشان دادن چهر مناسب و معقول از کشور به گردشگران در بدو ورودشان به کشور و همچنین تأمین امنیت و جلب رضایت گردشگران داخلی (گردشگرانی که مبدأ حرکت و مقصدشان ایران است)، بویژه آن دسته از گردشگرانی که از پارک‌ها و مراکز عمومی این چنین برای اسکان استفاده می‌کنند، خود بهترین منشاء تبلیغاتی برای مقاصد گردشگری کشورمان محسوب می‌شود.

روش‌شناسی

پژوهش پیش‌رو از دید هدف، کاربردی بوده و جمع‌آوری اطلاعات بر اساس تلفیق روش‌های اسنادی و مطالعات میدانی انجام شده است. منبع و مبنای اصلی داده‌های تجزیه و تحلیل، نظرات کارشناسان و متخصصان است. با توجه به ماهیت موضوع و ادبیات پژوهش، به نظر رسید راه اساسی دستیابی به نتیجه‌ی صحیح و کاربردی، استفاده از نظرات کارشناسان و متخصصان در این زمینه است. بدین منظور از تکنیک دیمتل برای دستیابی به هدف پژوهش استفاده شده است.

تکنیک دیمتل

این تکنیک، یکی از روش‌های تصمیم‌گیری چندمعیاره بر اساس مقایسه‌های زوجی است که برای استخراج عوامل

موثر بر یک سیستم از قضاوت خبرگان استفاده کرده و شدت اثر روابط مذکور را به صورت امتیاز عددی تعیین می‌کند (Tzeng, Chiang & Li, 2012: 2010). این روش با استفاده از شفاف‌سازی روابط، کمک میکند تا ساختاری علت و معلولی به جای یک ساختار مستقیم بین عوامل ایجاد شود.

ساختار دادن به عوامل در قالب گروه‌های علت معلولی با استفاده از روش دیمتل

این مورد از کارکردهای دیگر این تکنیک در فرایندهای حل مساله می‌باشد. بدین صورت که با تقسیم‌بندی عوامل در قالب گروه‌های علت و معلولی، تصمیم‌گیرنده را در شرایط مناسب‌تری به منظور درک روابط بین متغیرها قرار می‌دهد. این موضوع سبب ایجاد شناخت بیشتری از جایگاه عوامل و نقشی که در جریان تاثیرگذاری متقابل دارند می‌شوند (Zhao, 2005: 210). روش دیمتل برای تعیین ارتباطات علی و معلولی بین ویژگی‌ها استفاده می‌شود که در بسیاری از زمینه‌ها کاربرد دارد (Asgharpour, 2010: 42).

استفاده از روش دیمتل به منظور شناسایی چالش‌ها و راهبردهای اجرایی حمایت قانونی از گردشگران خارجی از آنجا که روش دیمتل، می‌تواند با جمع‌آوری و تجزیه و تحلیل نظرات کارشناسان، پاسخگوی خوبی برای پرسش‌های پژوهش باشد، مورد توجه و انتخاب پژوهشگران قرار گرفت. روش دیمتل یکی از روش‌های تحقیق کیفی است که از آن به منظور دستیابی به اجماع در تصمیم‌گیری‌های گروهی استفاده می‌شود (سرلک و همکاران، ۲۰۱۲، ۱۲). ترکیب کارگروه تکنیک دیمتل تحقیق حاضر متشکل از افرادی است که در موضوع پژوهش دارای دانش و تخصص باشند. هنگامی که میان اعضای کارگروه تجانس وجود داشته باشد، تعداد آنها حدود ۱۰ تا ۲۰ نفر توصیه شده است. اعضای کارگروه برای این پژوهش به صورت نمونه‌گیری غیراحتمالی و ترکیبی از روش‌های هدف دار یا قضاوتی و زنجیره‌ای برگزیده شدند.

وابستگی‌های متقابل عوامل مذکور با استفاده از روش دیمتل کشف و سلسله مراتب بین عوامل با توجه به مقایسه‌های زوجی و قضاوت خبرگان شناسایی میشود. بدین ترتیب سطوح تأثیرات مستقیم و فعل و انفعالات چالش‌ها کمی و فازی شده و در نهایت موجب انتخاب علت‌ها و معلول‌ها در چالش‌ها شده است. در این پژوهش تصمیم‌گیری در شرایط عدم اطمینان موجب ارائه تکنیک دیمتل در شرایط جدیدی می‌شود. به این ترتیب که با توجه به ماهیت بازه‌ای بودن داده‌ها، روش دیمتل خاکستری ارائه میگردد که با استفاده از متغیرهای زبانی، تصمیم‌گیری را در شرایط عدم اطمینان آسان می‌کند.

گام‌های زیر برای انجام روش دیمتل فازی در این پژوهش ارائه شده‌اند:

- گام اول: تشکیل گروه خبرگان به منظور جمع‌آوری دانش گروهی آنها برای حل مسئله
- گام دوم: تعیین معیارهای مورد ارزیابی و همچنین طراحی مقیاس‌های زبانی: در این گام با استفاده از نظرات خبرگان عوامل و شاخص‌های پژوهش شناسایی شده است.
- مقیاس‌های زبانی مورد استفاده در این روش و مقادیر متناظر با آنها در جدول ۱ آمده است. اعداد فازی مورد استفاده در این پژوهش از نوع فازی مثلثی هستند.

جدول ۱. عبارات زبانی مورد استفاده و اعداد فازی متناظر

عبارات زبانی	معادل قطعی	اعداد فازی مثلثی
بدون تاثیر (No)	0	(0.25, 0, 0)
تاثیر خیلی کم (VL)	1	(0.5, 0.25, 0)
تاثیر کم (L)	2	(0.75, 0.5, 0.25)
تاثیر زیاد (H)	3	(1, 0.75, 0.5)
تاثیر خیلی زیاد (VH)	4	(1, 1, 0.75)

Source: Research findings, 2019

گام سوم: ایجاد ماتریس فازی ارتباط مستقیم اولیه با جمع آوری نظرات خبرگان. برای اندازه‌گیری روابط بین معیارها باید آن‌ها را در یک ماتریس مربعی قرار داده و از خبرگان خواسته شده، آنها را به صورت زوجی و بر اساس میزان تاثیرشان بر یکدیگر با هم مقایسه کنند. در این نظرسنجی، خبرگان نظرات خود را بر اساس جدول ۲ بیان خواهند کرد. با فرض اینکه به تعداد n معیار و p خبره داشته باشیم؛ p ماتریس فازی داریم، که هر یک متناظر با نظرات یک خبره همراه با اعداد فازی مثلثی به عنوان عناصر آن خواهند بود.

گام چهارم: نرمال‌سازی ماتریس فازی ارتباط مستقیم.

بدین منظور، از تبدیل مقیاس خطی به عنوان فرمول نرمال‌سازی برای تبدیل مقیاس‌های معیارها به معیارهای قابل مقایسه استفاده شده است.

$$\bar{a}_{ij} = \sum_{j=1}^n \bar{z}_{ij} = \left(\sum_{j=1}^n l_{ij} \cdot \sum_{j=1}^n m_{ij} \cdot \sum_{j=1}^n r_{ij} \right) \text{ and } r = \max_{1 \leq i \leq n} \left(\sum_{j=1}^n r_{ij} \right)$$

$$\bar{X} = \begin{bmatrix} \bar{X}_{11} & \bar{X}_{12} & \dots & \bar{X}_{1n} \\ \bar{X}_{21} & \bar{X}_{22} & \dots & \bar{X}_{2n} \\ \vdots & \vdots & \ddots & \vdots \\ \bar{X}_{m1} & \bar{X}_{m2} & \dots & \bar{X}_{mn} \end{bmatrix} \text{ and } \bar{X}_{ij} = \frac{\bar{z}_{ij}}{r} = \left(\frac{l_{ij}}{r}, \frac{m_{ij}}{r}, \frac{r_{ij}}{r} \right)$$

گام پنجم: محاسبه ماتریس فازی ارتباط کل. در این گام ابتدا معکوس ماتریس نرمال را محاسبه نموده و سپس آن را از ماتریس I کم کرده و در انتها ماتریس نرمال را در ماتریس حاصل ضرب نموده.

$$[l'_{ij}] = X_l \times (I - X_l)^{-1}$$

$$[m'_{ij}] = X_m \times (I - X_m)^{-1}$$

$$[r'_{ij}] = X_r \times (I - X_r)^{-1}$$

گام ششم: ایجاد و تجزیه و تحلیل نمودار علی. بدین منظور، ابتدا جمع عناصر هر سطر (Di) و جمع عناصر هر ستون (Ri) از ماتریس فازی را محاسبه کرده. سپس به راحتی مقادیر D+R و D-R را به دست آورده. برای ترسیم نمودار علی باید مانند روش دیمتال قطعی، این دو مقدار را غیر فازی کرده در اینجا برای غیرفازی‌سازی این دو مقدار از روش CFCS استفاده شده است. بعد از غیر فعال‌سازی اعداد، یک دستگاه مختصات دکارتی ترسیم شده است. در این دستگاه، محور طولی مقادیر D+R را نشان داده و D-R محور عرضی می‌باشد.

بنابراین، بردار افقی در دستگاه مختصات، میزان تاثیر و تاثر عامل مورد نظر در سیستم است. به عبارت دیگر، هر چه این مقدار برای یک عامل بیشتر باشد، آن عامل تعامل بیشتری با سایر عوامل سیستم دارد. بردار عمودی دستگاه مختصات، قدرت تاثیرگذاری هر عامل را نشان می‌دهد. به طور کلی اگر این مقدار برای یک عامل مثبت باشد، یک متغیر علی محسوب شده و اگر منفی باشد، یک متغیر معلول محسوب می‌شود.

تجزیه و تحلیل

ابتدا با استفاده از نتایج و اجماع نظرات متخصصان شرکت کننده مهمترین مولفه‌های حمایتی از گردشگران شناسایی شد متخصصان در ۱۶ شاخص اجماع نظر داشتند که در جدول زیر بیان شده است. هر معضل با یک علامت اختصاری معرفی شده است و سپس با استفاده از نظر متخصصان و مدل دیمتل فازی رابطه علی و معلولی مولفه‌های گردشگر تعیین شده است. به منظور خلاصه شدن تنها جدول مقایسات زوجی چالش‌ها توسط خبرگان ذکر شده است.

جدول ۲. مولفه‌های حمایت گردشگری از دیدگاه متخصصان

شماره	علامت اختصاری	عنوان
۱	C ₁	صدور ویزا و بیمه توریستی
۲	C ₂	گمرک و قوانین حمل کالای مسافرتی
۳	C ₃	ترانزیت خودرو و محاکم قضایی
۴	C ₄	دسترسی به خدمات پزشکی و بیمه سلامت و عملیات پزشکی و تکنولوژی پزشکی
۵	C ₅	مصونیت و امنیت جانی، مالی، حیثیتی و شغلی
۶	C ₆	بهرمندی از آزادی در انجام وظایف مذهبی و برگزاری مراسم ملی و دینی
۷	C ₇	آزادی در انجام احکام و اعمال شخصی برابر آیینی که دارند
۸	C ₈	ورود و خروج لوازم شخصی متعارف با اعمال معافیت‌های گردشگری
۹	C ₉	خروج صنایع دستی یا محصولات مجاز کشور با مراعات آیین نامه
۱۰	C ₁₀	خروج کتاب و مطبوعات با حفظ جنبه غیر تجاری
۱۱	C ₁₁	استفاده از تسهیلات ویژه گمرکی
۱۲	C ₁₂	موظف شدن بانک‌های کشور برای سرمایه گذاری بخش خصوصی و دولتی برای توسعه ایران گردی
۱۳	C ₁₃	صدور مجوز برای تاسیس و ایجاد دفاتر خدمات مسافرتی و تاسیسات گردشگری
۱۴	C ₁₄	مکلف شدن سفارت خانه و نمایندگی سیاسی دولت ایران در خارج از کشور به فراهم کردن تسهیلات برای صدور روادید سیاحتی
۱۵	C ₁₅	موظف شدن کلیه مأموران ناسر بر تسهیلات لازم گردشگری اعم از گذر نامه، گمرک و غیره
۱۶	C ₁₆	موظف شدن سازمان هواپیمایی، سازمان بنادر و سامانه پایانه‌ها برای در اختیار گذاشتن محل ورود و خروج

Source: Research findings, 2019

مرحله بعدی میزان اهمیت شاخص‌ها ($\bar{D}_i + \bar{R}_i$) و رابطه بین معیارها ($\bar{D}_i - \bar{R}_i$) مشخص می‌گردد. اگر $\bar{D}_i - \bar{R}_i > 0$ باشد معیار مربوطه اثرگذار و اگر $\bar{D}_i - \bar{R}_i < 0$ باشد معیار مربوطه اثرپذیر است. جدول ۳، $\bar{D}_i + \bar{R}_i$ و $\bar{D}_i - \bar{R}_i$ را نشان می‌دهد. به عبارتی دیگر حاصل مثبت باشد آن عامل، متعلق به گروه عامل اسات و اگر منفی باشد، آن عامل، متعلق به گروه معلول است.

جدول ۳. اهمیت و تأثیرگذاری چالش‌ها (اعداد فازی)

معیار	$\bar{D}_i + \bar{R}_i$	$\bar{D}_i - \bar{R}_i$
معیار ۱	(0.14, 2.89, 3.11)	(2.26, 0.15, 2.56)
معیار ۲	(0.33, 3, 7)	(1.77, -1.01, 1.54)
معیار ۳	(5, 6.89, 7.11)	(3.92, -0.31, 2.18)
معیار ۴	(5, 6.89, 7.11)	(4.44, 0.26, 3.02)
معیار ۵	(0.14, 0.15, 0.20)	(2.10, 0.01, 3.11)
معیار ۶	(0.14, 0.20, 0.33)	(3.58, 0.24, 3.09)
معیار ۷	(0.32, 0.35, 1)	(1.89, -1.08, 1.53)
معیار ۸	(0.14, 0.33, 5)	(3.56, 0.95, 3.68)
معیار ۹	(0.90, 1.13, 5)	(4.95, -0.66, 1.43)
معیار ۱۰	(0.14, 1, 3)	(3.51, 0.51, 2.68)
معیار ۱۱	(3, 5, 7)	(2.05, -0.51, 1.95)
معیار ۱۲	(0.14, 2.89, 3.11)	(1.98, -0.08, 2.80)
معیار ۱۳	(0.33, 3, 7)	(5.21, -0.42, 2.27)
معیار ۱۴	(5, 6.89, 7.11)	(1.83, 0.15, 3.20)
معیار ۱۵	(5, 6.89, 7.11)	(2.89, 0.65, 3.32)
معیار ۱۶	(0.14, 0.15, 0.20)	(2.37, 1.17, 3.95)

Source: Research findings, 2019

جدول ۴ اعداد دیفازی شده جدول ۳ را نشان می‌دهد.

جدول ۴. اهمیت و تأثیرگذاری چالش‌ها (اعداد قطعی)

معیار	$(\bar{D}_i + \bar{R}_i)^{def}$	$(\bar{D}_i - \bar{R}_i)^{def}$
معیار ۱	3.78	3.15
معیار ۲	4.35	-2.06
معیار ۳	4.05	-0.34
معیار ۴	4.51	0.37
معیار ۵	5.24	0.04
معیار ۶	4.69	0.26
معیار ۷	4.42	-2.13
معیار ۸	4.26	2.00
معیار ۹	3.33	-0.81
معیار ۱۰	3.19	0.65
معیار ۱۱	4.04	-0.63
معیار ۱۲	4.83	-0.08
معیار ۱۳	4.47	-0.55
معیار ۱۴	5.09	0.27
معیار ۱۵	4.24	0.78
معیار ۱۶	4.41	1.33

Source: Research findings, 2019

جدول ۵ میزان اهمیت و تأثیرگذاری و تأثیرپذیری بین معیارها را نشان می‌دهد. محور افقی نمودار اهمیت معیارها و محور عمودی تأثیرگذاری یا تأثیرپذیری معیارها را نشان می‌دهد.

جدول ۵. اولویت بندی چالش‌ها بر اساس روابط تأثیرگذاری و تأثیرپذیری

نوع	$(\bar{D}_i - \bar{R}_i)^{def}$	اولویت بندی بر اساس شدت اثر گذاری خالص در سیستم شده	$(\bar{D}_i - \bar{R}_i)^{def}$	اولویت بندی بر اساس اثر پذیری خالص در سیستم شده
	3.15	صدر ویزا و بیمه توریستی	-2.06	گمرک و قوانین حمل کالای مسافرتی
	0.37	دسترسی به خدمات پزشکی و بیمه سلامت و عملیات پزشکی و تکنولوژی پزشکی	-0.34	ترازیت خودرو و محاکم قضایی
	0.04	مصونیت و امنیت جانی، مالی، حیثیتی و شغلی	-2.13	آزادی در انجام احکام و اعمال شخصی برابر آیینی که دارند
	0.26		-0.81	خروج صنایع دستی یا محصولات مجاز کشور با مراعات آیین نامه
	2.00	بهره‌مندی از آزادی در انجام وظایف مذهبی و برگزاری مراسم ملی و دینی ورود و خروج لوازم شخصی متعارف با اعمال معافیت‌های گردشگری	-0.63	استفاده از تسهیلات ویژه گمرکی
	0.65		-0.08	موظف شدن بانک‌های کشور برای سرمایه گذاری بخش خصوصی و دولتی برای توسعه ایران گردی
	0.27	خروج کتاب و مطبوعات با حفظ جنبه غیر تجاری مکلف شدن سفارت خانه و نمایندگی سیاسی دولت ایران در خارج از کشور به فراهم کردن تسهیلات برای صدور روایید سیاحتی	-0.55	صدور مجوز برای تاسیس و ایجاد دفاتر خدمات مسافرتی و تاسیسات گردشگری
	0.78	موظف شدن کلیه ماموران ناضر بر تهسلات لازم گردشگری اعم از گذر نامه، گمرک و غیره		
	1.33	موظف شدن سازمان هواپیمایی، سازمان بنادر و سامانه پایانه ها برای در اختیار گذاشتن محل ورود و خروج		

Source: Research findings, 2019

ارتباطات علی میان عوامل با استفاده از روش دیمتل فازی که از میان ۱۶ چالش شناخته شده، صدور ویزا و بیمه توریستی، دسترسی به خدمات پزشکی و بیمه سلامت و عملیات پزشکی و تکنولوژی پزشکی، مصونیت و امنیت جانی، مالی، حیثیتی و شغلی، بهره‌مندی از آزادی در انجام وظایف مذهبی و برگزاری مراسم ملی و دینی، ورود و

خروج لوازم شخصی متعارف با اعمال معافیت‌های گردشگری، خروج کتاب و مطبوعات با حفظ جنبه غیر تجاری، مکلف شدن سفارت خانه و نمایندگی سیاسی دولت ایران در خارج از کشور به فراهم کردن تسهیلات برای صدور رواید سیاحتی، موظق شدن کلیه ماموران ناضر بر تهسلات لازم گردشگری اعم از گذر نامه، گمرک و غیره موظف شدن سازمان هواپیمایی، سازمان بنادر و سامانه پایانه ها برای در اختیار گذاشتن محل ورود و خروج، در دسته چالش‌های علی قرار گرفته‌اند و بطور قطع از چالش‌های تاثیرگذار هستند.

نتایج نهایی نشان می‌دهد که گمرک و قوانین حمل کالای مسافرتی، ترانزیت خودرو و محاکم قضایی، آزادی در انجام احکام و اعمال شخصی برابر آیینی که دارند، خروج صنایع دستی یا محصولات مجاز کشور با مراعات آیین نامه، استفاده از تسهیلات ویژه گمرکی، موظف شدن بانک‌های کشور برای سرمایه گذاری بخش خصوصی و دولتی برای توسعه ایران گردی و صدور مجوز برای تاسیس و ایجاد دفاتر خدمات مسافرتی و تاسیسات گردشگری در دسته چالش‌های معلول قرار گرفته‌اند که بطور قطع از چالش‌های تاثیرپذیر هستند.

نتایج نشان می‌دهد که صدور ویزا و بیمه توریستی (C1) با بیشترین مقدار هستند و نشان می‌دهد این مولفه با مقدار D-R (3/15) تأثیرگذارترین مولفه گردشگری جهت حمایت گردشگری خارجی و توسعه اقتصادی و اجتماعی گردشگری است. به عبارت دیگر این مولفه زمینه‌ساز سایر مولفه‌ها است.

هر چه مقدار D-R مولفه‌ها تأثیرگذار بیشتر باشد، دامنه شمول آن بر مولفه‌های تأثیرپذیر افزایش یافته و مدیریت صحیح آن اثر بهتر و بیشتری بر کنترل سایر مولفه‌ها دارد. این به آن معناست که رتبه‌بندی به دست آمده، راهنمای مناسبی برای برنامه‌ریزی شهری چالش‌های شهری است و اولویت را به چالش‌های تأثیرگذار با امتیاز بالاتر اختصاص می‌دهد.

آزادی در انجام احکام و اعمال شخصی برابر آیینی که دارند (C8)(۲/۱۳-) تأثیرپذیرترین عامل است و مسئله اصلی در حمایت گردشگری است که توسط سایر عوامل می‌تواند حل شود.

عامل "گمرک و قوانین حمل کالای مسافرتی" (C5) استفاده از تسهیلات ویژه گمرکی (C14) تامل زیادی با عوامل دیگر دارند و دارای اهمیت زیادی در بین مولفه‌های حمایتی گردشگری است.

نتیجه‌گیری و دستاورد علمی و پژوهشی

رویکرد یکپارچه و سیستمی یکی از نظریه‌ها علوم جدید است که از اوایل قرن بیستم برای گریختن از بحران در شناخت علمی پرورانده شده است؛ از اینرو، این نظریه به عنوان نگرشی اساساً میان رشته ای دارای روش‌شناسی، تدوین رویکرد و قابلیت انتقال قوانین و مفاهیم از یک قلمرو به قلمروی دیگری را دارد. در این روش از آغاز پژوهش می‌توان یک موضوع را از چندین طریق مختلف بررسی و عناصر تشکیل دهنده موضوع تحقیق را شناخت و برای پرهیز از تناقض‌های پژوهشگر، به طراحی مدلی از کل پژوهش اقدام نمود.

با توجه به یافته‌های مطالعه، صنعت گردشگری رو به رشد می‌باشد، اما چالش‌های در زمینه حقوقی و قانونی گردشگری وجود دارد. چالش‌های حقوقی و قانونی گردشگری بایستی از سوی سیاست‌گذاران و نهادهای متولی در این صنعت مورد توجه قرار گیرد. چرا که با توجه به به جهانر بودن چالش صنعت گردشگری، تلاش در رفع آنها، ضرورتی است که تبدیل تهدید به فرصت، باعث تسهیل فرایند جذب گردشگر خارجی می‌گردد.

پژوهش حاضر جهت شناسایی عوامل و مولفه‌های موثر در حمایت قانونی از گردشگران جهت توسعه گردشگری با استفاده از تکنیک دیمتل صورت گرفته است. نتایج نشان می‌دهد که صدور ویزا و بیمه توریستی بیشترین مقدار را نشان می‌دهد این مولفه گردشگری خارجی تأثیرگذارترین شاخص مطرح شده از سوی کارشناسان است. به عبارت دیگر این شاخص گردشگری زمینه‌ساز سایر مولفه‌های توسعه گردشگری خارجی است.

آزادی در انجام احکام و اعمال شخصی برابر آیینی که دارند، تأثیرپذیرترین عامل است و مسئله اصلی در حمایت گردشگری است که توسط سایر عوامل می‌تواند حل شود. عامل گمرک و قوانین حمل کالای مسافرتی، استفاده از تسهیلات ویژه گمرکی، تامل زیادی با عوامل دیگر دارند و دارای اهمیت زیادی در بین مولفه‌های حمایتی گردشگری است. با این حال پیشنهادی جامع و کامل که می‌توان با توجه به نتایج پژوهش حاضر ارائه نمود به این شرح است. نگرش سیستمی و یکپارچه، رویکرد نسبتاً جامعی برای درک، تجزیه و تحلیل، برنامه‌ریزی و پویایی گردشگری است؛ در این رویکرد بخوبی می‌توان بخش‌ها و عوامل تأثیرگذار بر گردشگری را هم چون گردشگران، جامعه میزبان، سازمان‌ها و شرکت‌های ذی ربط، محیط و غیره را به صورت به هم پیوسته مورد بررسی و تجزیه و تحلیل قرار داد و آنها را سازماندهی کرد. به عبارتی دیگر، نگرش یکپارچگی، بنیان و اساس گردشگری را در کلتی منسجم به تصویر می‌کشد و پیوند بین اجزاء و عناصر بخش عرضه گردشگری، اعم از جاذبه‌ها، حمل و نقل، واحدهای اقامتی، خدمات، سازمانها و غیره با تقاضا (گردشگران) در سطوح مختلف محلی، منطقه‌ای، ملی و بین‌المللی نمایان می‌سازد تا برنامه ریزان برای پویایی آن در عرصه رقابت جهانی تلاش نمایند. بنابراین شایسته است برای برقراری ارتباط سازمند بین اجزاء و عناصر نظام گردشگری شهر و منطقه، نهادی فرادست، متشکل از کنشگران فوق تشکیل تا برای برقراری نظامی یکپارچه جهت پویایی و توسعه آن تلاش و برنامه‌ریزی کنند.

References

- Alizadeh, Katayoun (2003), The Effects of Tourists' Presence on Environmental Resources (Case: Torghabeh Section in Mashhad), Journal of Geographical Research, No. 44, p. 56. [In Persian]
- Altinay Mehmet, Hussain Kashif (2005), Sustainable tourism development: a case study of North Cyprus, International Journal of Contemporary Hospitality Management, Volume:17 Issue:3 pp:272 – 280.
- Asgharpur, Mohammad Jawad (2010). Group Decision and Game Theory with Attitude of Research in Operations, Second Edition, Tehran: Tehran University Press.
- Ashouri, Parvaneh, Farhadi, Shahrzad. (2010), Estimation of the ability of natural areas using multi-criteria analytical methods (Case study of Small Lavasan village), Journal of Environmental Studies, No. 55. [In Persian]
- Ashourian, Fatemeh, Taleshi, Amin Mostafa. (2013), The Importance and Role of Security in the Market of Tourism and its Impact on the Sustainable Development of Goals, First National Conference on Tourism, Geography and Sustainable Environment, Tehran, Iran. [In Persian]
- Ashrafzadeh, Mohammad Reza, Maddi, Hossein, Khademi, Nastaran, Bonyadi, Seddiqah. (2010), Environmental Impact Assessment of Coastal Tourism Projects (Case Study: Gulf Tourism International City), Environmental Studies, Vol. 1, No1. [In Persian]
- Bazrafshan, Javad and Ahad Aghaee (2010), The role of tourism in the socioeconomic transformation of Sistan and Baluchistan province, The fourth congress of geographers of the Islamic world, Zahedan. [In Persian]
- Bik Mohammadi, Hassan, Khatami, Mojtaba (2010), An Analysis of Eco-Tourism Capacities and Values of Sistan and Baluchestan Province, Fourth Congress of Geographers of the Islamic World, Zahedan. [In Persian]

- Cave, J and L. Jolliffe (2012) Urban Tourism. Tourism: The Key Concepts. Robinson, P. (Ed.) London: Routledge. pp 268-270.
- Eccles, Gavin, Costa, Jorge. (1996), Perspectives on tourism development, International Journal of Contemporary Hospitality Management, Volume: 8 Number:7 pp: 44-51.
- Fattahpour, Darab (2006), Investigating the effects of tourism development on regional equilibrium in Chaharmahal-Bakhtiari province, Specialty Journal of Islamic Revolutionary Housing Foundation, No. 116, pp. 64-65. [In Persian]
- Font, Xavier, Ahjem, Tor E. (1999), Searching for a balance in tourism development strategies, international journal of contemporary hospitality management, Volume: 11; Issue: 2/3, pp 73-77.
- Ghazi, Iran (2000), An Attitude Toward Spatial Evolutionary Model in Planning, Scientific-Research Magazine, Faculty of Literature & Humanities, Isfahan University, No. 22 & 23, p. 42. [In Persian]
- Hassanpour Mahmoud, Ahmadi Zainab, Eliasy Hassan (2011), Determining Tourism Reception Capacity in Desert and Desert Regions of Iran. Case Study: Shahdad Maranjab-Bandar Rig and Egypt-Farahzad. Tourism Studies Quarterly 13. [In Persian]
- Haydari Chianeh, Rahim. (2004), Evaluation of Tourism Tourism Planning in Iran, Ph.D. Theses, Supervisor: Dr. Karim Hosseinzadeh Delir, Tabriz University, p. 14. [In Persian]
- Hosseini, Negar, (2007), Sustainable Security is the Result of Tourism Development, Sarmayeh magazine, p. 9. [In Persian]
- Imani Khoshkhou, Mohammad Hossein, Alizadeh, Valiallah. (2013), Tourism Economics (A review of the history of research abroad and inside), Journal of Tourism, University of Science and Culture, No. 23, 36-42. [In Persian]
- Kazemi, Mahdi (2008), Analysis of Perceptions of Citizens of Zahedani in Chababar Tourism Development, Journal of Geography and Development, Year 6, No. 12. [In Persian]
- Khosravinejad, Mahboobeh (2008) Second Home Tourism and its Effects on Rural Communities, Isfahan University, Atlas Magazine, No. 9. [In Persian]
- Kim, N. and K. Wilson (2006) Is there a relationship between international trade and international travel, Applied Economics, No.32, p. 1001-1009.
- Lotffifar, Mojtaba, Yaghfour, Hossein. (2012), The Role of Security in Tourism Development, Chababar's Theology, Proceedings of the First National Conference on the Development of Makren Coasts and the Naval Authority of the Islamic Republic of Iran, No. 1025. [In Persian]
- Nouri, Seyyed Hedayatollah, Norouzi Avarehgani, Asghar. (2007), Environmental Impact Assessment for Tourism Development in Choghakhor Village, Journal of Faculty of Literature and Humanities University of Isfahan, 2008, No. 1, pp. 14-73. [In Persian]
- Rahimi Moghani, Behnam (2004), Geographic Analysis of the Tourist Potential of Firoozabad, Master's Thesis for Geography and Urban Planning, Isfahan University, p. 12. [In Persian]
- Rita, Paulo. (2000), Tourism in the European Union, International Journal of Contemporary Hospitality Management; Volume: 12 Issue: 7, pp: 434-436.
- Sadr Mousavi, Mirstar, Dakhili Kahnouei, Javad. (2007), Evaluation of the Tourism Facility Status of East Azarbaijan Province from the Viewpoint of Tourists, Geographical Research, Vol. 61, p. 130. [In Persian]
- Sequeria S & Campos Lahm.(2005) Estimation and hypothesis testing of cointegration vectors in Gaussian vector autoregressive models, Econometrica, No.59, p.1551-1580.
- Sharpely, Richard (2001), Rural Tourism, Fatemeh Nassiri and Rahmatollah Munshizadeh Translation, Tehran, Iran.
- Shokouidi, Hossein, Movahed, Ali (2002), Investigating and analyzing the spatial pattern of urban tourism. Case study: Isfahan city, PhD thesis of geography and urban planning, Tarbiat Modares University, Tehran. [In Persian]
- Sidaei, Seyyed Iskandar, Hedayati Moghadam, Zahra. (2010), The Role of Security in Tourism Development, Quarterly Journal of Social Sciences, Islamic Azad University, Shoushtar Branch, Year 4, No. 8, pp. 97-110. [In Persian]
- T. G. KO, James. (2001), Assessing Progress of Tourism Sustainability Elsevier Science Ltd., Annals of Tourism Research, Vol. 28, No. 3, pp. 817-820.

- Taghavi, Masoud, Varesi, Hamid Reza, Tajik, Zainab. (2011) Feasibility study of tourism abilities of Gorgan city and its challenges and challenges; Journal of Human Geography, Third Year, No. 2, Spring 2011. [In Persian]
- Teh Lydia, Cabanban Annadel S(2007)., Planning for sustainable tourism in southern Pulau Banggi: An assessment of biophysical conditions and their implications for future tourism development, Journal of Environmental Management, Volume 85, Issue 4, Pages 999-1008.
- Wang, Y. L., & Tzeng, G. H. (2012). Brand marketing for creating brand value based on a MCDM model combining DEMATEL with ANP and VIKOR methods. Expert Systems with Applications, 39(5), 5600-5615.
- Zangi Abadi, Ali, Mohammadi, Jamal, Zirakbash, Diba. (2006) Analysis of the Internal Tourism Market of Isfahan, Geography and Development, Autumn and Winter 2006, Volume 4, Issue Number 8; Page 131 to Page 156. [In Persian]
- Zhao, H., Tong, X., Wong, P. K., & Zhu, J. (2005). Types of technology sourcing and innovative capability: An exploratory study of Singapore manufacturing firms. The Journal of High Technology Management Research, 16(2), 209-224.
- Zia Tavana, Mohammad Hassan, Biranvandzadeh, Maryam, Darvishi, Hedayatolah (2014) Spatial implications of tourism development and modernization and improvement policies in the historical context of Baghshahr of Meybod with emphasis on physical and environmental factors. Two Urban Landscape Research Quarterly, First Year, No. 1 , Spring and summer 2014. [In Persian]

